

Рассмотрена сущность правовых стимулов в сфере труда. Обосновано разделение правовых стимулов труда на отрицательные и положительные. Определены признаки правового стимула в сфере труда.

The essence of legal stimulus in work area is considered. Division of legal stimulus of work on negative and positive is proved. Signs of legal stimulus in work area are defined.

УДК 342.51

А. А. Стародубцев

ПРИНЦИП ЗАКОННОСТІ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ СЛУЖБОВОЇ КАР'ЄРИ В ОРГАНАХ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Уточнено принципи службової кар'єри в органах внутрішніх справ, запропоновано їх класифікацію та з'ясовано поняття принципу законності службової кар'єри в органах внутрішніх справ як основного принципу для її здійснення.

Відомо, що за сферою дії принципи права класифікують на загальноправові, властиві усім галузям права; міжгалузеві, які віддзеркалюють риси кількох галузей права; галузеві, які характеризують специфіку конкретної галузі; внутрішньогалузеві, які стосуються окремих інститутів. Саме тому, на нашу думку, доцільним є поділ принципів службової кар'єри як інституту проходження служби на загальні та спеціальні.

Виходячи зі ст. 3 Закону України «Про міліцію» [1], в якій закріплено, що діяльність міліції будується на принципах законності, гуманізму, поваги до особи, соціальної справедливості, взаємодії з трудовими колективами, громадськими організаціями й населенням, а також керуючись ст. 3 Закону України «Про державну службу» [2], де передбачено, що державна служба ґрунтується на основних принципах – служіння народу України; демократизму і законності; гуманізму і соціальної справедливості; пріоритету прав людини і громадянина; професіоналізму, компетентності, ініціативності, чесності, відданості справі; персональної відповідальності за виконання службових обов'язків і дисципліни; дотримання прав та законних інтересів органів місцевого і регіонального самоврядування; дотримання прав підприємств, установ і організацій, об'єднань громадян, вважаємо за доцільне з'ясування поняття принципу законності службової кар'єри в органах внутрішніх справ, як основного принципу для її здійснення, що й є метою цієї статті. Так, стосовно принципу законності, як основного загального принципу здійснення службової кар'єри при проходженні служби в органах внутрішніх справ, можемо сказати, що

законність – найважливіший принцип суспільного життя, який є основою всіх без винятку соціальних явищ.

Питанням принципів права значну увагу приділено у фундаментальних наукових працях таких провідних фахівців у галузі теорії держави і права та адміністративного права, як В. Авер'янов, О. Бандурка, Д. Бахрах, А. Берлач, В. Білоус, І. Голосніченко, С. Ківалов, І. Коліушко, В. Колпаков, А. Комзюк, В. Конопльов, О. Миколенко, В. Перепелюк, Л. Петрова, В. Петков, О. Скакун, М. Стахурський, Ю. Тихомиров, М. Тищенко, С. Штефан та ін.

Принцип законності у вітчизняній юриспруденції розглядається як основоположний і центральний принцип діяльності державного апарату [3, с. 12]. Г. О. Борисов відзначає, що законність – найважливіший державно-правовий принцип [4, с. 3]. Поділяючи принципи права на види, Л. С. Явіч принципи законності та правосвідомості взагалі виділяє в окрему відособлену групу принципів права [5, с. 145, 207]. А. М. Колодій відносить принцип законності до основних юридичних принципів права [6, с. 174]. На думку Т. А. Матвєєвої законність – це принцип конституційного права, тобто галузевий принцип [7, с. 7], проте, на нашу думку, погодитись із нею не можна.

Принцип законності в умовах певного історичного періоду конкретної держави її політичного режиму наповнюється конкретним змістом. Зміст законності та правопорядку в умовах східних деспотій, афінської рабовласницької демократії, феодального абсолютизму, демократичних або тоталітарних режимів сучасності має величезні відмінності, хоча законність завжди залишається дотриманням, виконанням норм права, а правопорядок – її результатом. Для того, щоб зрозуміти роль і місце принципу законності, необхідно хоч би коротко розкрити його сенс. У визначення законності, на наш погляд, необхідно включити такі найбільш важливі її ознаки: по-перше, законність є принципом діяльності всіх суб'єктів, залучених у правову діяльність; по-друге, головна її суть полягає в беззаперечному та неухильному вживанні, виконанні й дотриманні легітимних норм права всіма суб'єктами права; по-третє, виходною і примусовою силою держави й лише в рамках компетенції повинне забезпечуватися точне, беззаперечне і неухильне здійснення лише легітимних норм права як з точки зору форми, так і з точки зору змісту; по-четверте, метою законності є охорона законних прав громадян, зміцнення суспільного та державного устрою.

Для практичного забезпечення законності найбільш прийнятним є розуміння останньої як беззаперечного й неухильного дотримання, виконання і використання відповідних легітимних

законодавчих актів особами, залученими в конкретну життєву ситуацію, в певні правові відносини, тобто законність виражається через вимогу дотримувати масштаб свободи поведінки, офіційно встановлений правом. Таким чином, принцип законності відображає істотний зв'язок між реальною поведінкою і нормами права, а точніше – стосунки відповідності між реальною (фактичною) поведінкою і вимогами права як нормативно-регулятивної системи.

В. М. Казаков пише, що правовий порядок знаходить своє вираження у фактичній поведінці учасників суспільних відносин, у результаті якої реалізуються відповідні правові норми і, як результат, врегульовуються суспільні відносини [8, с. 118]. Законність, як зазначає М. С. Строгович, – це беззаперечне та неухильне дотримання і виконання законів всіма органами держави, громадськими організаціями, посадовими особами й громадянами. Відзначаючи загальну властивість правових гарантій законності, він вважає, що всі вони виражені й закріплені у законі [9, с. 66]. Законність як особливе суспільне явище, – відмітив І. С. Самощенко понад тридцять років тому, – означає не просто реалізацію вимог в окремих конкретних випадках. Це – панування закону в суспільному житті [10, с. 14]. Як відзначає С. С. Алексєєв, законність – одна з граней реалістичного ставлення до права, до його загальнообов'язковості, до його сили та цінності. Додатково, істотне значення має принцип законності, який безпосередньо виражає рівень гуманістичного вмісту пануючого світогляду, природу даної суспільної системи, її націленість на забезпечення та охорону прав особи, на виключення із суспільного життя свавілля і безправ'я особи [11, с. 192].

Тобто під принципом законності розуміються основні правові ідеї, які, будучи самостійним структурним елементом принципу, відображають окремі аспекти цього явища в сукупності, виражають зміст законності. У них фіксуються об'єктивні закономірності становлення і реалізації правовідносин, опосередкованих державою, які знайшли своє матеріальне втілення у відповідних правових нормах. Принцип законності – це система керівних положень та ідей, що визначають природу законності, її місце в суспільстві та у системі інших правових категорій. Ці ідеї обумовлені закономірностями суспільного розвитку, є засобом формування мотивів правомірної поведінки та переконання суб'єктів з приводу необхідності дотримання законів, вони відображають ставлення суспільства до нормативно-правових актів; опосередковано регулюють суспільні відносини, сприяють дотриманню та виконанню правових приписів усіма суб'єктами права; забезпечують єдину ідейну основу законності та єдність її природи; характеризують місце законності

в системі правових категорій та призначення у системі регулювання суспільних відносин.

У юридичній літературі обґрунтовується наявність різного числа вимог, які охоплюються поняттям принципу законності. Найбільш важливими з них є такі:

1. Єдність законності полягає у забезпеченні єдності розуміння законів та підзаконних актів, одноманітного тлумачення та застосування нормативно-правових актів, установлення рівних можливостей та відповідальності для всіх суб'єктів права. Цей принцип:

- забезпечує єдину націленість законності у сфері правотворчості та правореалізації у межах території держави;

- встановлює вимогу загальнодержавного розуміння змісту та ролі закону на всій території держави;

- забезпечує можливість врахування у нормативних документах особливостей певної територіальної одиниці держави, які можуть мати історичний, природний, кліматичний, етнокультурний характер;

- передбачає єдине розуміння і застосування законів на всій території держави;

- зумовлює єдність правового регулювання аналогічних суспільних відносин;

- виводить єдині критерії оцінки поведінки учасників суспільних відносин з точки зору її правомірності чи протиправності.

2. Загальність законності забезпечує рівність усіх суб'єктів суспільних відносин перед законом. Зміст цього принципу складають наступні положення:

- всі посадові особи держави зобов'язані дотримуватися закону незалежно від їх службового становища та місця у системі посадової діяльності;

- громадяни держави є рівними перед законом незалежно від їх соціального походження, національних, релігійних, расових чи статевих ознак;

- закон повинен виконуватись будь-яким суб'єктом, незалежно від наявності чи відсутності громадянства;

- рівна можливість користуватися матеріальними, політичними та культурними благами;

- неможливість існування винятків із загальних правил дотримання закону;

- рівна відповідальність суб'єктів суспільних відносин за порушення закону.

3. Верховенство закону виявляється у вищій юридичній силі закону в порівнянні з іншими нормативно-правовими актами. Значення цього принципу виявляється у тому, що він:

- підкреслює значення закону як документа, прийнятого народом у результаті референдуму чи представницьким органом влади в результаті законотворчої діяльності;

- встановлює необхідність функціонування правового закону, що відображає ідеї справедливості та рівності суб'єктів;

- забезпечує відповідність системи підзаконних та індивідуальних актів закону;

- закріплює правило прийняття підзаконних актів на основі, на виконання та у відповідності до закону;

- закріплює важливе значення Конституції як Основного Закону держави;

- забезпечує чітку ієрархічну систему нормативно-правових актів, що покладається в основу їх підпорядкування та взаємодії;

- встановлює можливість скасування нормативного документа у випадку його невідповідності чи суперечності закону.

4. Гарантованість прав та свобод громадян забезпечує конституційне їх закріплення і гарантування, відповідність міжнародно-правовим стандартам та можливість поновлення порушених прав. Саме цей принцип передбачає:

- закріплення прав та свобод громадян системою нормативно-правових актів;

- відповідність проголошених прав і свобод міжнародно-правовим стандартам;

- наявність універсального характеру прав і свобод, необхідних для цивілізованої життєдіяльності людини;

- створення засобів реалізації декларованих прав і свобод, що складають поняття механізму;

- закріплення конституційного обов'язку держави щодо захисту прав та свобод людини і громадянина;

- єдність прав та обов'язків суб'єктів, коли право одного є межею свободи іншого, а обов'язок визнається основною гарантією реалізації суб'єктивного права;

- неможливість використання прав і свобод громадян проти державного ладу та інтересів суспільства.

5. Взаємодія законності та доцільності полягає у можливості суб'єктів правових відносин приймати найбільш ефективні, доцільні рішення у межах правового поля, визначеного нормою права. Ця вимога впливає з цінності права в житті суспільства як засобу забезпечення порядку. Вона:

- забезпечує можливість вибору із передбачених законом прав того варіанта поведінки, який найбільш повно задовольняє суб'єктивні інтереси;

- встановлює засоби правового впливу, забезпечує найдоцільніший шлях досягнення мети правового регулювання;

- забезпечує неможливість виправдання порушень закону доцільністю;

- створює умови для визначення відповідності законоположення змінам у суспільному житті чи вимогам суспільства;

- запроваджує правило, відповідно до якого положення закону, які скасовані чи не змінені у встановленому порядку, повинні виконуватись усіма суб'єктами без винятку.

6. Невідворотність відповідальності як вимога законності полягає в тому, що кожне вчинене правопорушення має бути розкрито, а винні у його вчиненні повинні нести відповідальність, передбачену законом. Зміст цієї вимоги складають такі положення:

- справедливість покарання, тобто його відповідність скоєному правопорушенню;

- неможливість призначення декількох покарань за скоєне правопорушення;

- неможливість застосування до правопорушника інших, ніж передбачені правом, засобів впливу, а також засобів, що принижують особистість та гідність людини;

- необхідність при призначенні покарання враховувати всі обставини справи, особистість правопорушника та фактори, що спричинили скоєння правопорушення;

- неможливість випадків звільнення правопорушника від відповідальності за будь-якими незаконними мотивами;

- визначення основною метою відповідальності перевиховання, а не покарання винного;

- можливість відповідальності лише за скоєне правопорушення. Ідеї чи переконання не є підставою відповідальності;

- індивідуалізація та адекватність покарання.

7. Взаємозв'язок законності та культури визначає взаємозалежність рівня законності від рівня загальної і правової культури громадян та посадових осіб. Вона виявляється у процесі підготовки законопроектів, їх реалізації, впливає на рівень правосвідомості суб'єктів та забезпечує усвідомлену потребу добровільного, свідомого виконання законоположень. Рівною мірою, як законність слугує важливим засобом розвитку, зміцнення та охорони культурних цінностей і традицій, так і висока культура та освіченість людей є основною передумовою впровадження у життя вимог закону. Тому дотримання принципу законності залежить від рівня правової підготовки кадрів державного апарату та правового виховання населення.

Окрім зазначених, в юридичній літературі обґрунтовується можливість інших вимог законності, а саме: гарантованість законності системою дієвих засобів її забезпечення, реальність законності, що відображається у фактичному здійсненні закон-

ності у поведінці суб'єктів; непорушність законності як неможливість ухилення від виконання положень закону; примат міжнародного права зафіксовано конституційно як відповідність закону загальновоизнаним нормам і принципам міжнародного права; обумовленість законності режимом демократії, який передбачає суворе дотримання спеціально-дозвільного та загально-дозвільного типів правового регулювання; взаємодія законності, справедливості та демократії передбачає наявність високоморального закону, що забезпечує участь народу в управлінні державними справами. Реальність зазначених вимог гарантує їх функціонування як ефективного, справедливого та гуманного режиму суспільно-політичного життя.

Отже, принцип законності при здійсненні службової кар'єри в органах внутрішніх справ виявляється в тому, що весь період службової кар'єри регулюється нормами права. Принцип законності в даному випадку ґрунтується на підзаконному характері службової кар'єри, на обов'язку кожного суб'єкта діяти в межах наданих йому прав і повноважень. Всі накази, інструкції, розпорядження, які видає суб'єкт службової кар'єри, повинні опиратися на вимоги закону. Жодні посилання на необхідність, місцеві умови, інтереси справи, доцільність не можуть виправдати відхилення від закону. Явно незаконні рішення суб'єкта службової кар'єри можуть не виконуватися, завдані незаконними актами збитки відшкодовуються за рахунок суб'єкта службової кар'єри в установленому порядку. Законність при здійсненні службової кар'єри в органах внутрішніх справ забезпечується системою організаційно-правових заходів, в тому числі й адміністративною, цивільною та кримінальною відповідальністю.

Список літератури: 1. Про міліцію : закон України від 20 груд. 1990 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 4. – Ст. 20. 2. Про державну службу : закон України від 16 груд. 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 52. – Ст. 490. 3. Третьяков Ф. Ф. Сущность и принципы социалистической законности / Третьяков Ф. Ф. – Л. : Знание, 1971. – 39 с. 4. Борисов Г. А. Отправные нормативные установления советского законодательства : автореф. дис. на соискание науч. степени д-ра юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история государства и права; история политических и правовых учений» / Г. А. Борисов. – Харьков, 1991. – 45 с. 5. Явич Л. С. Право развитого социалистического общества. Сущность и принципы / Л. С. Явич. – М. : Юрид. лит., 1978. – 224 с. 6. Колодій А. М. Принципи права України / А. М. Колодій. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 208 с. 7. Матвеева Т. А. Конституционный принцип социалистической законности : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституционное право; государственное управление; административное право; муниципальное право» / Т. А. Матвеева. – Саратов, 1988. – 24 с. 8. Казаков В. Н. Правомерное поведение и правопорядок : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Казаков Владимир Николаевич. – М., 1999. –

185 с. **9.** Строгович М. С. Основные вопросы советской социалистической законности / М. С. Строгович. – М. : Наука, 1966. – 252 с. **10.** Эффективность правовых норм / [Кудрявцев В. Н., Никитинский В. И., Самощенко И. С., Глазырин В. В.]. – М. : Юрид. лит., 1980. – 280 с. **11.** Проблемы теории государства и права / [под ред. С. С. Алексеева]. – М. : Юрид. лит., 1987. – 447 с.

Надійшла до редколегії 08.09.2011

Уточнены принципы служебной карьеры в органах внутренних дел, предложена их классификация и выяснено понятие принципа законности служебной карьеры в органах внутренних дел как основного принципа для её осуществления.

Principles of official career in the organs of internal affairs are specified, their classification is offered and the concept of principle of legality of official career in the organs of internal affairs as basic principle for its realization is defined.

УДК: 349.2

О. І. Іващенко

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ОПЛАТИ ПРАЦІ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Проаналізовано поняття оплати праці працівників органів внутрішніх справ, що пропонуються окремими науковцями, запропоновано власне його визначення.

Конституцією України визначено, що людина є найвищою соціальною цінністю і поступово створюються умови для реалізації кожним громадянином своїх прав, свобод і законних інтересів. Одним з таких прав є право на вільне обрання чи вільне погодження на працю, що дає можливість заробляти собі на життя. Це положення закріплене у ст. 43 Конституції України, в якій зазначено, що «кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується» [1].

Сучасний стан державотворення в Україні, проведення адміністративної реформи виступають одними з основних завдань переосмислення місця і статусу державного службовця України в системі суспільного виробництва, пошуку дієздатної, ефективної моделі його роботи та діяльності державної служби загалом. У процесі здійснення соціально-економічних реформ і політичних перетворень у суспільстві та державі особлива роль відводиться правовому регулюванню оплати праці державних службовців України. На сьогоднішній день у країні діє доволі розгалужене законодавство, яке включає великий масив нормативно-правових актів різних рівнів. Однак, попри це, воно